

30.6.2016

EOAK/1002/2016

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Piatta Skottman-Kivelä

VEIKKARIN ERITYISLASTENKOTI

Tarkastuspöytäkirja ilman liitteitä

Aika: 13.4.2016

Paikka: Veikkarin erityislastenkoti, Veikkarintie 193, Paimio

Läsnä: Oikeusasiamiehen kansliasta:
Esittelijäneuvos Tapio Räty
Oikeusasiamiehensihteeri Piatta Skottman-Kivelä

Tarkastuskohteesta:

Johtaja - - -

Apulaisjohtaja - - -

MilaPro Oy:n Varsinais-Suomen alueen toiminnanjohtaja - - -

Tarkastuksen tarkoitus

Tarkastus tehtiin ennalta ilmoitettuna tarkastuksena. Perusteet tarkastukseen selvitettiin laitoksen henkilökunnalle.

Eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tarkastuksen aluksi selvitettiin uuden tehtävän vaikutuksia laillisuusvalvojan tarkastustoimintaan.

Tarkastuksen tarkoituksena oli tutustua lastenkodin tiloihin ja toimintatapoihin sekä lasten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Tarkastuksella keskusteltiin erityisesti lastensuojelulain tarkoittamien rajoitustoimenpiteitten käytöstä. Tarkastuksella kiinnitettiin huomiota myös opetuksen järjestämiseen, lapsen oikeuteen luottamukselliseen keskusteluun sosiaalityöntekijän kanssa, sekä millä tavoin yhteistyö terveydenhuollon kanssa toimii.

Veikkarin erityislastenkoti

MilaPro Oy:n ylläpitämä Veikkarin erityislastenkoti on Paimiossa sijaitseva yksityinen lastenkoti, joka tarjoaa hoitoa ja kuntoutusta moniongelmaisille huostaanotetuille lapsille. Veikkari jakautuu kahteen itsenäisesti toimivaan osastoon, Nikkariin ja Peimariin. Tarkastushetkellä laitoksessa asui 14 lasta (5 viisi tyttöä ja 9 poikaa), iältään 13-17 vuotta. Sijoitukset Veikkariin ovat pitkäaikaisia.

Lastenkodin rakennus on entinen koulukiinteistö, jossa on kaksi rappua ja useita kerroksia. Kiinteistön sisäänkäynti ei ole esteetön, eikä rakennuksessa ole mahdollista liikkua esim. pyörätuolilla. Kiinteistöllä ei ole kameravalvontaa eikä rakennuksessa eristämiseen tarkoitettuja tiloja.

Tarkastuksen yhteydessä pyydetty aineisto

Tarkastuksen etukäteismateriaalina saatiin tiedot lasten sijoittajakunnista, lasten asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden yhteystiedot sekä kooste ajalla 1.1.–30.9.2015 tehtyjen rajoituspäätösten määristä.

Tarkastuksen aikana saatiin seuraavat asiakirjat: Veikkarin säännöt ja talon tavat, Veikkarin päivärytmi ja Veikkarissa käytössä olevan tasojärjestelmän (tasot 1-5) ”peruskivet” eli säännöt.

Tarkastuksen jälkeen saatiin lisäksi palotarkastuspöytäkirja 13.10.2014, nuorille jaetut taso-ohjeet ja päivitetty lista laitokseen sijoitettujen lasten sosiaalityöntekijöiden yhteystiedoista, yksi rajoituspäätös eristämisestä sekä Helsingin kaupungin asiakasohjauksen päällikön kirje.

Sanotut asiakirjat ovat tämän pöytäkirjan liitteenä.

Lasten kuuleminen

Tarkastuksella kuultiin kolmea lasta. Lasten kuulemisesta laadittiin kuulemispöytäkirja (salassa pidettävä).

Kieli, kulttuuri ja uskonto

Lastenkodissa asui tarkastushetkellä vain suomenkielisiä lapsia. Aiemmin laitoksessa oli ollut sijoitettuna myös maahanmuuttajataustaisia nuoria. Tuolloin tulkkipalvelut ja asiakirjojen kääntäminen oli vaikeuksitta saatu hoidettua Turun seudun tulkkikeskuksen kautta.

Koulunkäynti

Paimion kunta järjestää lastenkodissa asuvien nuorten perusopetuksen. Lastenkodissa toimii myös Paimion Vistan koulun alainen pienluokka, jossa opetus on räätälöity vastaamaan nimenomaan Veikkariin sijoitettujen lasten tarpeisiin. Pienluokka toimii kolmessa opetustilassa. Lastenkodin ohjaajat avustavat opettajaa luokassa koulupäivän aikana. Tarkastuksen aikana ei tavattu pienluokassa päätoimisesti työskentelevä opettajaa. Tavatut nuoret olivat tyytyväisiä siihen, miten he olivat saaneet käytyä koulua ja edistyneet perusopinnoissaan Veikkariin sijoituksen aikana.

Veikkarin lapsista kahdeksan käy koulua pienluokassa ja yksi Vistan koulussa. Perusopetuksen ylittäneet nuoret opiskelevat 2. asteen ammattioppilaitoksessa (Salossa, Kaarinassa ja Turussa) tai suorittavat opintoihin liittyvää työharjoittelua.

Terveydenhoito

Paimion kunta järjestää nuorten opiskeluhuollon palvelut. Perusterveydenhuollon järjestää Paimion-Sauvon kansanterveyskuntayhtymä. Laitoksen henkilökunnan mukaan perusterveydenhuolto toimii hyvin.

Lastenkodin puolelta tuotiin esille, että jos Veikkariin sijoitettavalla nuorella on jo aiempi nuorisopsykiatrisen hoitokontakti, hänen hoitonsa jatkuminen Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin nuorisopsykiatrisilla poliklinikoilla Kaarinassa ja Salossa järjestyy varsin hyvin. Poliklinikoiden lääkärit käyvät myös laitoksessa tapaamassa nuoria. Ongelmana on nuorten psykiatrisen akuuttihoitoon puutteet, vaikeudet päästä osastohoitoon sekä osastohoidon lyhytkestoisuus ja toimimattomuus. Niissäkin tilanteissa, jolloin nuori oli viety laitoksesta ambulanssilla psykiatriseen arvioon, oli heidät useimmiten palautettu laitokseen jo seuraavana päivänä. Laitoksen puolelta todettiin myös, että nuorilla on monenlaisia psykiatrisia ongelmia ja oireilua, mikä

muun ohella edellyttäisi, että myös henkilökunnalla olisi säännöllisesti mahdollisuus konsultoida nuorisopsykiatrian asiantuntijoita.

Henkilökunta

Lastenkodissa työskentelee johtaja (vastuualueenaan kasvatustyö), apulaisjohtaja (taloushallinto ja henkilöstö), 18 ohjaajaa ja emäntä-ohjaaja). Lääkejakelun hoitavat ohjaajista ne neljä, jotka ovat koulutukseltaan sairaanhoitajia. Sijaistyövoima muodostuu kymmenen hengen "vararingistä". Yöaikaan paikalla on vähintään kaksi ohjaajaa. Apulaisjohtajan mukaan henkilöstön vaihtuvuus on pientä. Työhyvinvointia pyritään tukemaan muun muassa työnohjauksella.

Lastenkodin tilat ja olosuhteet

Tarkastuksen aikana tiloihin tutustuttiin yhden nuoren opastuksella. Nuoret asuvat yhden hengen huoneissa, joita on mahdollisuus sisustaa haluamallaan tavalla. Omaa televisiota huoneissa ei ole, päätelaitteita saa käyttää sopimuksen ja ostetun peliajan (ks. jäljempänä) mukaisesti. Ohjaaja-emäntä valmistaa ruuan lastenkodin omassa keittiössä, viikonloppuisin nuoret voivat osallistua ruoanvalmistukseen.

Laitoksen ulkopuolisia säännöllisiä harrastuksia yritetään löytää kaikille ja niissä käymistä tuetaan. Lastenkodissa on kerran viikossa yhteisöilta, jolloin laitoksen nuoret käyvät yhdessä esimerkiksi uimahallissa tai avantouinnilla. Omaiset ja ystävät voivat vieraila laitoksessa ja omaiset voivat myös laitoksen kustannuksella yöpyä läheisessä majatalossa.

Esteettömyys

Lastenkoti toimii vanhassa koulukiinteistössä. Tilat ovat sokkeloiset ja sijaitsevat eri tasoissa ja kerroksissa, joihin ei ole esteetöntä pääsyä. Näin ollen esimerkiksi pyörätuolia käyttävän omaisen liikkuminen laitoksen tiloissa olisi vaikeaa.

Dokumentointi

Lastenkodissa on käytössä Nappula-asiakastietojärjestelmä. Lasten sosiaalityöntekijöillä ei ole järjestelmään luku-oikeutta, mutta heille lähetetään kuukausikoosteet. Lasta koskevat asiakirjapyyntö ohjataan lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Lapsen asiakirjat toimitetaan sosiaalityöntekijälle ja hävitetään tietojärjestelmästä, kun lapsi lähtee Veikkarista.

Lasten mahdollisuudet tavata sosiaalityöntekijäänsä

Lastensuojelulain 53 §:n mukaan lapselle on aina järjestettävä riittävä mahdollisuus tavata henkilökohtaisesti hänen asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelun työntekijää. Säännös oikeuttaa lapsen tapaamaan omaa työntekijäänsä muiden läsnä olematta ja keskustelemaan itseään ja sijaishuollon toteuttamista koskevista asioista työntekijänsä kanssa.

Lastenkodin henkilökunnan mukaan noin 80 % sosiaalityöntekijöistä tapaa lasta vähintään pari kertaa vuodessa myös muutoin kuin asiakassuunnitelmapalaverien yhteydessä. Erään kunnan sosiaalityöntekijät eivät käyneet tapaamassa lapsia laitoksessa juuri lainkaan.

Rajoitustoimenpiteet

Saatu koontilista

Rajoitustoimenpiteitä koskevia päätöksiä tai toimenpiteitä oli saadun etukäteismateriaalin mukaan tehty ajalla 1.1.2015–30.9.2015 178 kpl. Päätökset koskivat aineiden ja esineiden haltuunottoa, henkilöntarkastusta, henkilönkatsastusta, kiinnipitämistä, omaisuuden ja lähetysten tarkastamista, liikkumisvapauden rajoittamista, yhteydenpidon rajoittamista ja eristämistä. Asiakirjojen mukaan päätös liikkumisvapauden rajoittamisesta oli tarkasteluajanjaksolla tehty pääsääntöisesti 7 vuorokauden ajaksi.

Lastensuojelulain 69 §:n 1 momentin mukaan lapselle saadaan, jos se on hänen huoltonsa kannalta välttämätöntä ja jos se on lapsen edun mukaista, asettaa määräajaksi kielto poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai tietyn asuinyksikön tiloista. Säännöksen 2 momentin mukaan edellä 1 momentissa tarkoitettu rajoittaminen ei saa ilman uutta päätöstä jatkua yli seitsemää vuorokautta. Yhtäjaksoisesti rajoittaminen saa jatkua enintään 30 vuorokautta. Rajoittamista ei saa määrätä laajempaan eikä pidemmäksi ajaksi kuin lapsen hoito ja kasvatusta välttämättä edellyttää. Toimenpide on myös lopetettava heti, kun se ei enää ole 1 momentin tarkoittamalla tavalla välttämätön.

Siten liikkumisvapauden rajoittamisen kestosta päätettäessä tulee kussakin yksittäistapauksessa yksilöllisesti arvioida, minkä laajuista rajoittamista lapsen tilanne ja etu välttämättä vaatii. Hyväksyttävänä ei voida pitää esimerkiksi sitä, että liikkumisvapautta aina kaavamaisesti rajoitettaisiin ilman yksilöllistä perustetta vähintään 7 päivän ajaksi.

Eristäminen (LSL 70 §)

Lapsi saadaan eristää laitoksen muista lapsista, jos hän käyttäytymisensä perusteella on vaaraksi itselleen tai muille taikka jos eristäminen on muusta erityisen perustellusta syystä lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä. Eristämistä ei saa määrätä laajempaan eikä pidemmäksi ajaksi kuin lapsen huolenpito ja hoito välttämättä edellyttää. Eristämistä ei saa ilman uutta päätöstä jatkaa yhtäjaksoisesti yli 24 tuntia. Eristäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Tarkastuksen aikana kävi ilmi, että Veikkarin erityislastenkoti oli tehnyt 10.–11.4.2015 väliselle ajalle eristämistä koskevan rajoituspäätöksen Veikkariin sijoitetulle helsinkiläisnuorelle, joka oli eristetty Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen Pihkapuiston arviointi- ja vastaanottoyksikössä, jonne nuori oli viety luvattoman poissaolon päätteeksi. Menettely oli perustunut Helsingin kaupungin asiakasohjauksen päällikön kirjeeseen yhteistyökumppaneille 8.12.2014.

Kirjeen mukaan karkumatkalta Helsingissä tavoitetut helsinkiläisnuoret sijoitetaan yleensä Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen vastaanotto-osastolle odottamaan noutoa takaisin sijaishuoltopaikkaan. Mikäli nuori joudutaan tänä aikana eristämään, tekee kirjeen mukaan eristyspäätöksen sen laitoksen työntekijä, mistä nuori on karkuteillä.

Laitoksella tai sijaishuoltopaikan henkilöstöllä ei lähtökohtaisesti ole laitoksen ulkopuolella oikeutta ryhtyä rajoitustoimenpiteisiin. Jos lapsi tuodaan esimerkiksi karkumatkan aikana virkaapumenettelyssä muuhun kuin omaan laitokseen, voidaan häneen tässä väliaikaisessa sijoituspaikassa (laitoksessa) kohdistaa kaikkia lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä. Jos kyse on esimerkiksi lapsen kohdistuvasta liikkumisvapauden rajoittamisesta tai eristämisestä, tekee päätöksen toimivaltainen väliaikaisen sijoituspaikan (laitoksen) työntekijä.

Yhteydenpito

Sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin hänelle läheisiin henkilöihin saadaan 63 §:ssä tarkoitetulla päätöksellä rajoittaa, jos yhteydenpidosta ei ole voitu 30 §:ssä tarkoitetussa asiakassuunnitelmassa tai erityisestä syystä muutoin sopia lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheistensä kanssa.

Veikkarin sääntöjen mukaan nuori pitää puhelintaan hallussaan. Mikäli kännykän käyttö aiheuttaa ongelmia koulussa tai nukkumisen suhteen, otetaan puhelin nuorelta pois kasvatuksellisenä toimenpiteenä. Tällöin nuori saa puhelimen käyttöönsä koulun jälkeen ja palauttaa sen kello 21.30. Viikonloppuisin puhelimen saa käyttöönsä kun on hoitanut vastuualueensa, palautusaika on sama kuin arkisin. Kotilomilla kännykän saa mukaan, jos toisin ei ole sovittu. Edelleen sääntöjen mukaan, mikäli nuorelta on ”muusta perustellusta syystä otettu kännykkä pois, hän saa soittaa läheisilleen Veikkarin kännykällä”.

Lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden (kuten myös yhteydenpidon rajoituksen) keskeisenä tarkoituksena on varmistaa huostaanoton tarkoituksen toteutuminen. Laitoksessa lapseen saa kohdistaa rajoitustoimenpiteitä vain siinä määrin kuin huostaanoton tarkoituksen toteuttaminen, lapsen oma, toisen henkilön terveys tai turvallisuus välttämättä vaatii. Rajoitusten käyttäminen rangaistuksena on aina kielletty. Käytettävissä olevista toimenpiteistä on valittava lapsen itsemääräämisoikeutta tai muuta perusoikeutta kulloinkin vähiten rajoittava toimenpide.

Rajoitusten käyttämisessä on tehtävä ero rajojen asettamisessa lapselle, jolloin kyse on kasvatuksellisten keinojen käyttämisestä. Jos kysymys on lapsen hoidon ja huolenpidon järjestämisestä esimerkiksi lastenkodissa ja siihen liittyvien rajojen asettamisesta, kysymys ei ole välttämättä lain tarkoittamista rajoitustoimenpiteistä. Ero tällaisten hyväksyttävien kasvatukseen liittyvien rajojen asettamisen ja toisaalta lastensuojelulain tarkoittamien rajoitustoimenpiteiden välillä ei ole kuitenkaan aina selkeä. Kasvatuksellisilla rajoilla ei voida koskaan puuttua lapselle kuuluviin lailla säädettyihin oikeuksiin.

Kun lapsen oman puhelimen käyttöä rajoitetaan esimerkiksi vain öiseen aikaan tarkoituksena turvata riittävä lepo yöllä, on kyse normaaliin kasvatukseen liittyvästä säännöstä. Silloin jos lastensuojelulaitos rajoittaa nuoren matkapuhelimen käyttöä yleisellä käyttökiellolla tai jos hänen puhelijaan laitoksen matkapuhelinta käytettäessä kuunnellaan, on tosiasiallisesti kyse päätöstä edellyttävästä yhteydenpidon rajoittamisesta.

Tarkastus (LSL 66 §) ja katsastus (LSL 66 §)

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on vaatteissaan tai muutoin yllään 65 §:n 1 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, hänelle saadaan asian tutkimiseksi tehdä *henkilöntarkastus*. Tarkastuksen tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Tarkastus on tehtävä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan toisen henkilön läsnä ollessa, jollei erityisestä syystä muuta johdu. Tarkastuksen tekijän ja siinä läsnä olevan henkilön on oltava lapsen kanssa samaa sukupuolta, jollei kyseessä ole terveydenhuollon ammattihenkilö. Henkilöntarkastuksen suorittava ja siinä läsnä oleva henkilö voi kuitenkin olla eri sukupuolta kuin lapsi, jos toimenpiteen suorittaminen välittömästi on välttämätöntä lapsen tai toisen henkilön turvallisuuden varmistamiseksi.

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsi on käyttänyt 65 §:n 1 momentissa tarkoitettuja päihdyttäviä aineita, häneen saadaan kohdistaa *henkilönkatsastus*, joka voi käsittää puhalluskokeen suorittamisen tai veri-, hius-, virtsa- tai sylkinäytteen ottamisen. Katsastuksen toimitamisesta päättää ja katsastuksen toimittaa laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö tai muu tehtävään soveltuvan ammatill-

sen tutkinnon omaava henkilö. Katsastus tulee toimittaa niin, ettei siitä aiheudu tarpeetonta haittaa lapselle.

Jos henkilönkatsastuksen toimittaa muu kuin terveydenhuollon ammattihenkilö, läsnä on oltava laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva toinen henkilö tai muu tehtävään soveltuvan ammatillisen tutkinnon omaava henkilö. Verinäytteen saa ottaa vain terveydenhuollon ammattihenkilö. Katsastusta ei saa toimittaa eikä siinä olla läsnä lapsen kanssa eri sukupuolta oleva henkilö, jollei kyseessä ole terveydenhuollon ammattihenkilö. Henkilönkatsastuksen suorittava ja siinä läsnä oleva henkilö voi kuitenkin olla eri sukupuolta kuin lapsi, jos toimenpiteen suorittaminen välittömästi on välttämätöntä lapsen tai toisen henkilön turvallisuuden varmistamiseksi.

Laitoksen sääntöjen mukaan karkumatkalta palatessa nuorelle tehdään aina henkilöntarkastus. Henkilönkatsastus tehdään ”tilanteen niin vaatiessa”. Tarkastuksella saatujen tietojen mukaan ns. seurat otetaan arkipäivisin terveyskeskuksessa. Viikonloppuisin seurat ottaa sairaanhoitaja-ohjaaja ja toimenpiteestä tehdään aina lastensuojelulain mukainen päätös.

Edelleen henkilökunnan mukaan karkumatkan jälkeen aiemmin sovitut lommat eivät peruunnu ”automaattisesti”, vaan niistä neuvotellaan ja sovitaan nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja nuoren vanhempien kanssa. Todettiin, että jos lapsi itse haluaa lomalle, mutta tähän ei edellä sanotun neuvottelun lopputuloksena suostuta, on nuorelle tehtävä asiasta valituskelppoinen rajoituspäätös.

Henkilökunnan mukaan lomilta ja iltavapailta palatessa nuorta pyydetään näyttämään laukunsa ja taskunsa. Jos nuori ei tähän suostu vapaaehtoisesti, asiassa tehdään henkilöntarkastusta koskeva rajoituspäätös.

Kuten edellä on todettu, tarkastuksella saatujen tietojen mukaan laitoksen käytäntöjen mukaan lapselle tehdään säännönmukaisesti tarkastus paitsi lomilta myös karkumatkoilta palattaessa. Menettelyt eivät näyttäisi perustuvan lastensuojelulain tarkoittamaan yksilökohtaiseen harkintaan vaan pääasiassa laitoksen sääntöihin.

Jos lapseen kohdistetaan rajoitustoimenpiteitä, tulee niiden käyttöön olla laissa säädetyt yksilölliset perusteet. Rajoitustoimenpiteet tulee perustella asiaa koskevassa päätöksessä tai niitä koskevissa kirjausmerkinnöissä. Lapsi voisi periaatteessa antaa itse suostumuksen tarkastukseen, jos hänellä on riittävä ikä ja kypsyyt asian arvioimiseen. Tämä edellyttää, että lapselle on annettu riittävästi tietoa tarkastuksen tai testin tarkoituksesta sekä siitä, että tarkastukseen testiin osallistuminen on vapaaehtoista. Tarkastuksesta tai testauksesta kieltäytymisestä ei saa aiheutua lapselle myöskään kielteisiä seurauksia.

Suostumukseen perustuvan testin suorittaminen edellyttää vapaaehtoisesti annettua aitoa ja todellista suostumusta sekä oikeusturvasta huolehtimista. Käytännössä lapsella ei ole kuitenkaan muita mahdollisuuksia kuin antaa suostumus edellä mainittuihin toimenpiteisiin.

Laitoksen säännöt

Veikkarin kotisivuilla on laitoksen toimintaa kuvattu seuraavasti:

”Kasvatuksen runko perustuu kognitiivis-uusbehavioristiseen ajatteluun, jossa toiminta on rakennettu tukemaan positiivisen kasvukehän syntyä. Veikkarissa on mm. oma valuutta, jota nuorten on mahdollista ansaita edetessään niitä tavoitteita kohti, joita yksilöllisesti kunkin nuoren kohdalla on päätetty tukea. Valuutalla voi hankkia ”omasta kaupasta” juuri niitä esineitä, asioita ja tapahtumia, jotka eniten motivoivat kutakin yksilöä.”

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että Veikkariin sijoitetut lapset asettuvat eri "tasolle", joilla edetään oman käytöksen mukaan ja saavutetaan erilaisia etuuksia ja oikeuksia. Johtajan mukaan kaikki Veikkariin saapuvat nuoret aloittavat 2. tasolta. Tasolle 1 alennetaan hyvin harvoin ja vain nuoren voinnin niin vaatiessa. Nuorilla on mahdollisuus ansaita Veikkarin markkoja, joilla voi ostaa haluamiaan asioita (esim. makeisia, vaatteita tai peliaikaa) laitoksen "Bobby Hall"-kaupasta tai oikeasta kaupasta. Tuhat veikkarinmarkkaa on yhden euron arvoinen. Nuoren ostettavissa olevan internet- ja pelikonsoliajan määrä ja hinta määräytyvät sen mukaan, millä tasolla nuori on Veikkarin tasoportailla.

Veikkarin tasokartat ovat pöytäkirjan liitteenä. Asiakirjojen mukaan tasot sisältävät muun muassa seuraavia "peruskiviä" ja "neuvoteltavissa olevia mahdollisuuksia".

Taso 1: ei mahdollisuutta ansaita markkoja, ei pelilaitteita tai omaa puhelinta, puhelut osaston puhelimesta ohjaajan valvonnassa, nuoren huone voidaan tyhjentää "hänen turvaamiseen", nuoren oltava vain omassa huoneessaan, ruokailu omassa huoneessa tai eri aikaan muiden nuorten kanssa.

Taso 2: harrastaminen vain Veikkarissa, kulkeminen ja ulkoilu vain ohjaajan kanssa, mahdollisuus mm. neuvotella yhden yön kotilomasta ja Bobby Hall -ostoksista.

Taso 3: yöloimat ja harrastukset voidaan aloittaa, oma puhelin käytössä, mahdollisuus kulkea harrastuksiin itsenäisesti, mahdollisuus yhteen päivälomaan ja yhteen iltavapaaseen viikossa.

Taso 4: netin ja pelikoneen käyttö ilmaista, alennuksia Bobby Hall -ostoksista, kotilomia mahdollisimman paljon, mahdollisuus kahden päivän viikonloppuvapaisiin ja kahteen iltalomaan viikossa.

Taso 5: joka 5. viikonloppu Veikkarissa, vapaa harrastusmahdollisuus, kaikki neuvoteltavissa; mahdollisuus "hankkia töitä ja siirtyä kotiin tai itsenäisempään asumiseen".

Oikeusasiamiehellä ei laillisuusvalvonnassaan ole mahdollisuutta arvioida tai ottaa kantaa lastensuojelulaitoksessa käytettävien kasvatus- tai hoitomenetelmien psykologiseen tai pedagogiseen ulottuvuuteen. Laillisuusvalvonnan näkökulmasta arvioiden vaikuttaa kuitenkin siltä, että edellä kuvatut "Veikkarin tasot" sisältävät monia nuorten perusoikeuksiin kajoavia elementtejä, joilla tosiasiallisesti eristetään nuori (pysyteltävä ja ruokailtava vain omassa huoneessa) tai rajoitetaan hänen liikkumistaan (valvotut ulkoilut, kieltä poistua laitoksen alueelta) ja oikeuttaan yhteydenpitoon (rajoitukset oman puhelimen käytössä, asiakassuunnitelmassa sovittujen lomien peruminen nuoren pudottua 2. tasolle) lastensuojelulaisissa tarkoitetulla ja siten päätöksentekoa edellyttävällä tavalla.

Rajoitustoimenpiteiden käyttämisessä on aina kysymys tosiasiasa myös hallinnollisen pakon käyttämisestä. Jos lapseen tosiasiallisesti kohdistetaan rajoitustoimenpiteitä, tulee niiden käyttöön olla laissa säädetyt yksilölliset perusteet ja rajoitustoimenpiteet tulee perustella asiaa koskevassa päätöksessä tai niitä koskevissa kirjausmerkinnöissä.

Muut rajoitukset

Johtaja kertoi, ettei laitoksessa ole erityisiä pukeutumissääntöjä, mutta päihdemyönteisiä vaatteita (esim. kannabiksenlehtikuviointi tvs.) ei sallita. Toisinaan nuorten riittämättömään pukeutumiseen joudutaan kasvatuksellisesti puuttumaan. Sääntöjen mukaan laitoksessa päihteet ja tupakka ovat ehdottomasti kiellettyjä. Johtajan mukaan, jos nuori jää kiinni tupakanpoltosta ulkona, hän ei pääse ulos kahteen viikkoon ilman ohjaajaa, mistä ei kuitenkaan tehdä LVR-päätöstä. Jos nuori jää kiinni tupakanpoltosta sisätiloissa, seuraamuksena on ainakin tasolta tippuminen ja esimerkiksi "kasvatuksellisten esitelmien" tekeminen.

Vahinkojen korvaaminen

Vahinkojen korvaamisessa käytetään aina harkintaa ja yhdessä sovittu korvauksen määrä on symbolinen. Täyden korvauksen periaatetta ei siis sovelleta.

Käyttövarat

Käyttövarat säilytetään laitoksen toimistossa ja maksetaan nuorille laitoksen käteiskassasta kuittausta vastaan. Eräs nuorista kertoi, ettei hän ollut saanut käyttövaroistaan muutamaa pyytämäänsä euroa haltuunsa, koska hänen oli epäilty ostavan niillä tupakointivälineitä. Nuori pyysi keskustelemaan asiasta henkilökunnan kanssa.

Oikeusasiamiehen kanslian puolelta keskustelussa todettiin, että lähtökohtaisesti nuori itse päättää rahavarojensa käytöstä, eikä sijaishuoltopaikalla ole oikeutta pyytää selvitystä käyttövarojen käytöstä.

Valvonta

Johtaja totesi myönteisenä seikkana, että sekä sijaintikunta Paimio että isot sijoittajakaupungit (pääkaupunkiseudun kaupungit, Turku ja Tampere) olivat tehneet laitoksessa ohjaus- ja valvontakäyntejä.

Teema

Oikeusasiamiehen kanslian vuoden 2016 laillisuusvalvonnan erityisteemaksi on valittu ”Oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin”. Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 13 artiklan mukaan jokaisella, jonka (EIS:n) mukaisia oikeuksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisessa viranomaisessa. Teeman tarkoituksena on sen varmistaminen, että viranomainen aktiivisesti ohjaa asianosaista käyttämään hänelle kuuluvia oikeussuojakeinoja.

Siten muun ohella lastensuojelulaitosten tarkastuksilla pyritään selvittämään, millä tavoin asianosainen saa tietoa käytössä olevista oikeussuojakeinoista ja miten hän pystyy käytännössä käyttämään näitä oikeussuojakeinoja.

Tästä näkökulmasta tarkastuksella kiinnitettiin edellä esitetysti huomiota siihen, että Veikkariissa käytössä oleva ”tasojärjestelmä” sisältää nuorten perusoikeuksien käytön kannalta merkityksellisiä käytäntöjä, joilla tosiasiallisesti saatetaan rajoittaa nuorten oikeuksia ja vapauksia lastensuojelulaissa tarkoitetulla tavalla ilman, että niistä tehdään lastensuojelulain mukaista rajoituspäätöstä.

Toimenpiteet

Tarkastuksella esiin tulleiden havaintojen perusteella apulaisoikeusasiamies otti omana aloitteenaan tarkemmin selvitettäväksi, miten Veikkarin erityislasternkotiin sijoitettujen lasten kotikuntien sosiaalihuollosta vastaavat toimielimet ja niiden alaiset, lasten asioista vastaavat sosiaalityöntekijät ovat valvoneet Veikkariissa käytössä olevien sääntöjen (Veikkarin ”tasot”) ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Piatta Skottman-Kivelä
oikeusasiamiehensihteeri